

Haderslev set fra syd i fugleperspektiv, som byen kan have set ud i 1525, da junker Christian ankom. Alle bygninger bortset fra Vor Frue Kirke og Gl. Haderslev Kirke er symboler, da vi ikke præcis ved, hvordan de forskellige bygninger har set ud. Der er dog fundet inspiration i Braunius' prospekt af Haderslev fra 1585. Bemærk at de store "græsplæner" mellem husene i virkeligheden har været fyldt med bagbygninger, værksteder, lagerbygninger, skure og stalde.
Tegning: Jørgen Andersen, Museum Sønderjylland.

Haderslev i senmiddelalderen - by og borg

Den tidligste reformation i Sønderjylland skete med udgangspunkt i Haderslev, der var en stor by efter datidens forhold. I byen lå borgen Haderslevhus, hvor Christian og Dorothea kom til at bo, og hvor afgørende møder og forsamlinger fandt sted. Desværre ved vi ikke meget om borgen, der blev nedrevet i 1560'erne

Af Lennart S. Madsen

lema@museum-sonderjylland.dk

I begyndelsen af 1500-tallet var Haderslev en af de større byer i hertugdømmet Slesvig. Størst var Flensborg og Husum, men derefter kom Slesvig og Haderslev. Haderslev havde vel i 1500-tallets midte 1500-2000 indbyggere, Flensborg, Husum og Ribe nok det dobbelte. De fleste af Kongeriget købstæder som f.eks. Kolding og Vejle var derimod langt mindre. Haderslev lå i et selvstændigt hertugdømme, hvor handelfriheden og de økonomiske muligheder for købmænd og handlende var større end i Kongeriget. Det var også vigtigt, at Haderslev var den eneste købstad i den nordlige del af hertugdømmet, da både Ribe og Kolding jo lå i Kongeriget - dvs. i udlandet. Mange af byens købmænd tog del i handel og transport af okser og heste fra Jylland og ned i Europa, eller med korn og andre varer over havnen ved Badstuegade. Haderslev var desuden for bønderne i et stort opland "Æ Staj", den eneste købstad uden toldmure, hvor man kunne købe importerede varer, handle hos mange forskellige håndværkere og selv bringe sine varer til torvs. Størrelsen betød, at byens repræsentanter politisk hørte med til inderkredsen af købstæder i Hertugdømmerne. Byens økonomiske akse lå mellem havnen syd for Badstuegade, Torvet, hvor mange af de store købmandsgårde lå og byens "Algade", Apotekergade og Bispegade og efterhånden også Storegade. Den inderste del af byen var

omgivet af vand, og kun tre porte førte ind til byen, Sønderport, Bispeport og Nørreport.

Stadsret og byråd

Som købstad havde Haderslev i 1292 fået sin egen stadsret, der regulerede forholdene indenfor byens grænser. På den anden side af bygrænsen var Jyske Lov gældende. Byen blev regeret af et byråd, der i begyndelsen af 1500-tallet havde to borgmestre og 4-6 rådmænd. En rådsforsamling med 16 deputerede borgere blev først indført i slutningen af 1500-tallet. Udover byrådet, der havde til huse på rådhuset i Højgade, blev Haderslev styret af en byfoged, der var hertugens repræsentant i byen. Han var tilknyttet borgen, hvor den hertugelige lensmand var hans nærmeste foresatte.

Haderslevhus

Borgen Haderslevhus spillede en væsentlig rolle for byen. Den blev opført i 1260'erne, i samme årti som Koldinghus, Riberhus, Tønderhus og Gottorp. Den lå i den østlige del af Slotsgade, omkring Slotsgrunden og omfattede hele den østlige tredjedel af den indre by. Borgen var omgivet af voldgrave, og den indre borg har sandsynligvis bestået af en række sten- og bindingsværksbygninger af forskellig alder liggende langs indersiden af en borgmur omkring en borggård. Sådan så de fleste store borge ud på denne tid. En af bygningerne var et tårn, men ellers kendes der intet til borgens udseende. Mellem hovedborgen og byen lå forbor-

gen med værksteder og stalde, og til borgen hørte desuden en ladegård længst ude på Naffet og den store mølle ved Sønderbro. Borgen var centrum for Haderslev Len, og fra 1525 blev den også centrum for administrationen af Tørring Len, idet Christian opgav Tørring som borg. Hele den hertugelige administration af den nordlige del af hertugdømmet fra Østersøen til Vesterhavet blev herefter styret fra Haderslevhus. Men alt i alt ved vi desværre meget lidt om den borg, der ved siden af kirken og præsteskolen skulle blive centrum for reformationen i Haderslev og Tørring Len fra 1525.

FAKTA

Enkelte købstæder fik en borg allerede i 1100-tallet, men langt de fleste købstadsborge blev først opført i anden halvdel af 1200-tallet og 1300-tallet, hvor de politiske stridigheder i samfundet gjorde det nødvendigt. Borgene var dog i høj grad administrative centre og det sted, hvor borgherren manifesterede sin magt og sin status overfor det omgivne samfund.